

УДК 342.565

Я. Ф. Савицький

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ТА СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОКРЕМИХ ТЕРМІНІВ, ЯКІ СИНОНІМІЧНО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДО КАТЕГОРІЇ «АПЕЛЯЦІЙНИЙ ГОСПОДАРСЬКИЙ СУД»

Вступ. Судова влада як складова державної влади в умовах розвинутого громадянського суспільства забезпечує реалізацію принципу верховенства права та права громадян на справедливий суд. Для реалізації цього права громадяни звертаються до суду, а також вступають у взаємовідносини із суддями, які безпосередньо вирішують ту чи іншу справу [1, с. 14]. Основним покликанням такого органу є безпосередньо захист зацікавлених осіб, відновлення їх порушеного права, а також притягнення винних осіб до юридичної відповідальності.

У дослідницькій роботі задля уникнення тавтологічних конструкцій сучасні вчені використовують синонімічні терміни для позначення певного явища чи процесу. Однак, у вітчизняній юридичній науці та й у адміністративній зокрема наявне доволі спірне ставлення науковців відносно окремих термінів, які синонімічно використовуються до категорії «суд». Окремі вчені притримуються позиції, згідно якої у науковому обігу (використанню) підлягають тільки законодавчі терміни та конструкції і жоден термінологічний аналог не допустимий до означення конкретного явища чи предмета. Інші – навпаки, намагаються запровадити нові категорії обумовлюючи це різноманітними об'єктивними чи суб'єктивними чинниками.

В зв'язку з цим, основною метою даної роботи є з'ясування термінологічних та сутнісних характеристик окремих термінів, які синонімічно використовуються до категорії «апеляційний господарський суд» задля віднайдення істинності в питанні доцільності їх використання в дослідницькій роботі.

Огляд останніх досліджень. Питанням функціонування судової влади в Україні присвячено незлічену кількість праць вчених. Окремі аспекти діяльності судів, суддів та їх адміністративно-правовий статус теж не оминуті науковими пошуками дослідників. Зокрема фундаментальний вклад для розвитку юридичної науки в цьому аспекті здійснили В. Авер'янов, Н. Армаш, В. Бевзенко, Ю. Битяк, В. Галунько, В. Гаращук, Ю. Гаруст, Є. Гетьман, В. Демиденко, М. Закурін, А. Іванищук, Р. Ігонін, Т. Коломоєць, Т. Кравцова, Р. Мельник, С. Обрусна, С. Шепетько та багато ін. Проте, спеціалізовано вивчення сутності окремих термінів, які можуть синонімічно використо-

вуватись до категорії «апеляційний господарський суд» не було предметом вивчення жодного із них.

Виклад основних положень. Категорія «суд» є однією із основних як у науці судоустрою, так і в судоустрійному законодавстві [2, с. 128]. До речі, поняття «судоустрій» є сучасним еволюційним терміном, що відображає надбання тоталітарного радянського режиму, що нині втратив актуальність - терміна «судова система» [3, с. 8].

При застосуванні в галузях права зміст поняття «суд» іноді можливо визначити лише у контексті. Зокрема ним може позначатися: 1) державний орган, який реалізує судову владу; 2) судовий процес; 3) судові засідання. Але зазначені аспекти здатні бути передумовою тільки змістовної характеристики інституту суду [2, с. 128]. Даний термін може вживатися також у значенні установи, в якій працюють судді та працівники апарату суду або ж як суддя, колегія суддів, які розглядають справи [4].

Як приклад, у Законі України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24.02.1994 № 4002-ХІІ аналізована категорія позначає відповідний орган судової системи держави. В свою чергу, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII передбачає, що це суддя, який розглядає справу одноособово. У аналогічному значенні визначається адміністративний суд у Кодексі адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV - суддя адміністративного суду, який розглядає і вирішує адміністративну справу одноособово, колегія суддів, інший визначений цим Кодексом склад адміністративного суду.

В будь-якому разі головний зміст цього поняття полягає в тому, що суд, в тому числі й аналізований – це державний, владний орган, покликаний здійснювати правосуддя в державі [4].

З поміж зазначеного, його також можна сприймати і як соціальний інститут. Утворення суду як соціального феномена пов'язане із здатністю людини до логічного мислення шляхом сприйняття інформації, її аналізу та оцінки. Суд як соціальний інститут виник ще на докласових стадіях розвитку людства, і з часів самих ранніх форм свого розвитку став невід'ємною складовою буття людини [4]. При чому, судова влада – це не тільки соціальне явище, а й етнокультурна традиція уявлень в суспільстві про суд і владу суду, існуюча в їх

ментальному світі у формі певних образів, якими переймаються люди [5].

Відповідно, логічним є твердження, що суд і судова влада безпосередньо залежать від суспільства, у якому вони функціонують, а також вони повинні пройти процедуру легітимації. Лише такий суд і судова влада, які підтримуються суспільством, а отже, мають у ньому високий авторитет, можуть бути дієвими (у позитивному сенсі). Одним зі шляхів легітимації судової влади є дієвий соціальний (громадський) та морально-етичний контроль за нею. Громадський контроль сьогодні передбачає публічність судових процесів, зокрема, з вільним доступом до них представників ЗМІ; можливість відводу суддів; представництво народу в здійсненні правосуддя (присяжні й народні засідателі), включення до атестаційно-дисциплінарних органів (кваліфікаційних комісій суддів) представників громадськості, установа відповідальності за порушення суддівської дисципліни [6, с. 113].

Також необхідно зазначити, що у науковій літературі та деяких актах законодавства доволі часто можна зустріти такі словосполучення як «судовий орган», «орган судової влади», «судова інституція», «орган судової компетенції», «судова установа», тощо. Для повноти розгляду піднятого питання вважаємо за необхідне розкрити їх змістову сутність.

Розпочнемо із категорії «орган судової влади». Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII передбачає, що судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом. Фактично, діюче судоустрійне законодавство обмежило коло представників судової влади виключно судами - суддями та їх об'єднаннями.

Однак, як влучно зазначає Л. Москвич, лише організація судів та регламентація правил вирішення конфліктів ще не є свідченням наявності феномена судової влади. Тобто відповідна система органів і судова влада не тотожні поняття. Судова влада неможлива без судоустрою, але за наявності системи судових органів не можна стверджувати про те, що в даній державі існує судова влада. Як зазначає російський дослідник В. Єршов, зовнішня схожість цих соціальних феноменів підсилюється тією обставиною, що і за наявності, і за відсутності судової влади рішення судів мають обов'язковий характер і їх виконання забезпечується державою [7, с. 17; 8, с. 76].

З розумінням того, що правосуддя реалізовується судом, а його забезпечення здійснюється судовою адміністрацією, є сенс стверджувати про недосконалість побудови та формулювання засад організації судової влади в Україні. На нашу думку, до органів судової влади належать: 1) суди,

утворені законом; 2) система органів судового адміністрування (суб'єкти від яких залежить реалізація судової реформи – внутрішні: органи суддівського самоврядування та зовнішні: Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України, їх органи та підрозділи).

Відносно наступного синонімічного терміну значимо, що згідно норм Конвенції про контакт з дітьми від 15.05.2003 № ETSN192 судовим органом є суд або інший адміністративний орган, який наділений аналогічними повноваженнями. У Стаття 38 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 № 2453-VI містилась норма, згідно якої Верховний Суд України - найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції. Не зважаючи на відсутність такої норми в новому спеціалізованому законі в цій сфері, ми вважаємо, що цього достатньо для визнання єдиним судовим органом в Україні суд. При чому, делегування таких повноважень заборонено законом [9].

Ведучи мову про доцільність використання такого терміну як судова установа, необхідно зазначити, що доволі часто саме аналізований термін застосовується науковцями в якості синоніму до терміну «суд». В Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 № 2453-VI він відсутній, зокрема як і термін «судовий орган». В свою чергу, Конституція України [10] гарантує право для кожного після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Іншого використання аналізованого терміну в актах законодавства немає.

Для прикладу, під терміном «установа» законодавець найчастіше розуміє:

1) центральний орган виконавчої влади (Закони України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XII; «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» від 15.05.2018 № 2415-VIII);

2) організацію, створену однією або кількома особами (Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV);

3) урядовий орган державного управління (Закон України Про внесення змін до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» від 02.11.2006 № 311-V);

4) державний орган, підприємство, установа чи організація, що провадить конкретно визначену діяльність (Наказ Служби безпеки України «Про затвердження форм звіту про стан забезпечення охорони державної таємниці та інструк-

цій щодо порядку їх заповнення і подання» від 28.11.2008 № 841; Положення НКЦПФР «Про затвердження Положення щодо пруденційних нормативів професійної діяльності на фондовому ринку та вимог до системи управління ризиками» від 01.10.2015 № 1597; та ін.);

5) спеціалізовані суб'єкти публічної адміністрації або делеговані їх представники. Наприклад, арештні дома, кримінально-виконавчі установи (виправні центри, виправні колонії), спеціальні виховні установи (виховні колонії), слідчі ізолятори у випадках, передбачених Кримінально-виконавчим кодексом України (установа виконання покарань) (Наказ Міністерства юстиції України від 27.02.2017 № 680/5).

Відповідно, державна установа - це державна організація, що здійснює безпосередню практичну діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави в різних сферах: економічній, соціальній, культурній, освітній, охорони здоров'я [11]. Однак, чи можна застосовувати його до сфери правосуддя? На нашу думку, можливо, проте із розумінням суду як особливого її різновиду унікального організаційного характеру, місця де працюють судді або ж у значенні організаційно правової форми організації спеціалізованих міжнародних судів, зокрема таких як Європейський суд з прав людини, Міжнародний комерційний арбітражний суд, Міжнародний суд ООН, Міжнародний кримінальний суд.

А ось застосування терміну «судова інституція» у розумінні конкретного суду України є не доцільним з погляду практики слововживання, яка показує, що синонімом до інституція є слово механізм. Слід пам'ятати, що кожне слово має у мові своє місце [12].

Таким чином, апеляційний господарський суд, як єдиний судовий орган та унікальна особлива форма організації державної установи, виконує спеціалізовану суспільно-необхідну функцію – реалізовує основоположне завдання держави щодо забезпечення громадян та господарюючих суб'єктів захистом, безпекою та виступає гарантом відновлення справедливості, тим самим піднімаючи довіру громадськості до існуючої організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні.

Висновки. Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі висновки відносно термінологічних та сутнісних характеристик окремих термінів, які синонімічно доцільно використовувати до категорії «апеляційний господарський суд»:

– категорія «орган судової влади» – 1) суди, утворені законом; 2) система органів судового адміністрування (суб'єкти від яких залежить реалізація судової реформи – внутрішні: органи судівського самоврядування та зовнішні: Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів

України, Державна судова адміністрація України, їх органи та підрозділи);

– категорія «судовий орган» – єдиним судовим орган в Україні є суд, оскільки делегування таких повноважень заборонено законом;

– категорія «судова установа» – особливий різновид державної установи унікального організаційного характеру, місця де працюють судді або ж це організаційно правова форма організації спеціалізованих міжнародних судів, зокрема таких як Європейський суд з прав людини, Міжнародний комерційний арбітражний суд, Міжнародний суд ООН, Міжнародний кримінальний суд;

– категорія «судова інституція» – є не доцільною для використання з погляду практики слововживання;

Отже, проведене дослідження свідчить про те, що з огляду реалізації правосуддя суд є єдиним уповноваженим державним органом, однак у сфері реалізації судової влади ні. Ототожнювати судову владу виключно судовим органом не доцільно з причин існування судової адміністрації. Відповідно, є сенс стверджувати про недосконалість побудови та формулювання засад організації судової влади в Україні. Ймовірним рівноправним замінником до категорії «апеляційний господарський суд» у науковому обігу не є помилковим використання термінів «судова установа» та «судовий орган».

Ми прибічники думки, що використання у науковій літературі нових термінів можливо тільки за умови виваженого підходу проте, застосування синонімічних слів, які не викликають сумнівів відносно свого смислового і змістового навантаження не є помилковим, а в деяких випадках навіть необхідним як приклад, задля більшої доступності розуміння проведеного дослідження молодими вченими та звичайними громадянами, які виявили бажання опанувати нові знання.

Література

1. Каблак П. І. Значення громадянського суспільства та демократії у становленні взаємодії судової влади і громадськості. *Судова та слідча практика в Україні*. 2016. Вип. 2. С. 11–16.
2. Баронін Д. Б. Суд як структурний елемент судової системи. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 128–131.
3. Хотинська-Нор О. З. До питання тлумачення поняття «судова система». *Судова апеляція*. 2014. № 3. С. 6–11.
4. Погорецький М.А. Яновська О.Г. *Судоустрій України: підручник*. К.: Юрінком Інтер, 2015. 344 с.
5. Туркіна І. Є. Судова влада як соціальний феномен. *Державне будівництво*. 2011. № 1.
6. Чернушенко О. В. Судова влада як соціальний інститут. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 112–116.
7. Ершов В.В. Самостоятельность и независимость судебной власти Российской Федерации. М.: Юристъ, 2006. 493 с.

8. Москвич Л. Становлення та розвиток судових систем. *Вісник Вищої ради юстиції*. № 3. 2010. С. 73–81.
9. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016 р. № 31, стор. 7, стаття 545.
10. Конституція України від 28.06.1996 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.
11. Бабкіна О. В., Волинка К. Г.. Теорія держави і права у схемах і визначеннях: навч. посіб. К.: МАУП, 2004. 144 с.
12. Коць Т. Інститут – інституція. Інформаційно-довідкова система «Культура мови на щодень». URL: <http://www.kulturamovy.org.ua/KM/pdfs/Magazine60-33.pdf>.

Анотація

Савицький Я. Ф. Термінологічні та сутнісні характеристики окремих термінів, які синонімічно використовуються до категорії «апеляційний господарський суд». – Стаття.

У статті розкрито термінологічні та сутнісні характеристики окремих термінів, які синонімічно доцільно використовувати до категорії «апеляційний господарський суд». Виявлено, що з огляду реалізації правосуддя суд є єдиним уповноваженим державним органом, однак у сфері реалізації судової влади ні. Ототожнювати судову владу виключно судовим органом не доцільно з причин існування судової адміністрації. Відповідно, є сенс стверджувати про недосконалість побудови та формулювання засад організації судової влади в Україні. Ймовірним рівноправним заміником до категорії «апеляційний господарський суд» у науковому обігу не є помилковим використання термінів «судова установа» та «судовий орган».

Ключові слова: апеляційний господарський суд, правосуддя, синонім, суд, судова інституція, судова установа, судовий орган, сутність.

Аннотация

Савицкий Я. Ф. Терминологические и сущностные характеристики отдельных терминов, синонимично используются в категории «апелляционный хозяйственный суд». – Статья.

В статье раскрыты терминологические и сущностные характеристики отдельных терминов, которые синонимично целесообразно использовать для обозначения категории «апелляционный хозяйственный суд». Выявлено, что с учетом реализации правосудия суд является единственным уполномоченным государственным органом, однако в сфере реализации судебной власти нет. отождествлять судебную власть исключительно судебным органом нецелесообразно из причин существования судебной администрации. Соответственно, есть смысл говорить о несовершенстве построения и формулировки принципов организации судебной власти в Украине. Вероятным равноправным заменителем к категории «апелляционный хозяйственный суд» в научном обороте не является ошибочным использование терминов «судебное учреждение» и «судебный орган».

Ключевые слова: апелляционный хозяйственный суд, правосудие, синоним, суд, судебная организация, судебное учреждение, судебный орган, сущность.

Summary

Savytskyi Ya. F. Terminological and substantive characteristics of individual terms used synonymously with the category of "Commercial Court of Appeal". – Article.

The article reveals the terminological and essential characteristics of individual terms, which can be used to designate the category "Economic Court of Appeal" as a synonym. Revealed that imperfection of the construction and formulation of the principles of the organization of the judiciary in Ukraine. Taking into account the implementation of justice, the court is the only authorized state body, but not in the realization of judicial power. Identifying the judiciary solely by judicial body is impractical because of the existence of the judicial administration. The probable equal substitute for the category "economic court of appeal" in the scientific circulation is not an erroneous use of the terms "judicial institution" and "judicial body".

Key words: court, economic court of appeal, essence, judicial body, judicial institution, judicial organization, justice, synonym.